

FINANTSSTABIILSUSE TAGAMINE

Keskpanga tegevuse esmane eesmärk on tagada Eestis hinnastabiilsus. Hinnastabiilsuse saavutamise eeldab tõhusat ning ladusalt toimivat finantssüsteemi.

Finantssüsteemi toimimistõhususe tagamiseks tuleb jälgida finantsvahendajate tegevust ja hinnata süsteemi ohustavaid riske. See eeldab pidevat seiret ja analüüsi. Finantssektori toimimise võimalikult suurema läbipaistvuse tagamiseks kogub ja avaldab keskpank pangasektori statistikat. Finantssektori ja tema tegevuskeskkonna analüüsi tulemused ning hinnang finantssüsteemi toimivust ohustavate riskide kohta avaldatakse kaks korda aastas ilmuvas Finantsstabiilsuse Ülevaates. Avaldatud analüüsitulemused ja riskihinnangud on samas ka aluseks finantssektori poliitika kujundamisel. Eesmärk on vähendada finantssüsteemi ohustavaid riske, säilitades samas piisavalt ladusalt ja tõhusalt toimiva süsteemi.

Lisaks finantssüsteemi läbipaistvuse tagamisele suunatud meetmetele kasutab Eesti Pank **panganduspoliitika** teostamisel ka normatiivsete nõuete seadmist pankadele.

Eesti Panga töö finantsvahendussüsteemi ladusa toimimise ehk finantsstabiilsuse tagamisel hõlmab järgmisi tegevusvaldkondi:

- finantsvahendussüsteemi toimimist ohustavate riskide hindamine;

- panganduse õigusraamistiku seire ja arendamine;
- finantskriiside haldamine;
- arveldussüsteemide järelevaatamine.

Nendes tegevustes juhindub Eesti Pank järgnevatest eesmärkidest:

- hoida finantssüsteemi usaldusväärset;
- hoida süsteemiriski avaldumise võimalus võimalikult väiksena;
- aidata tõsta finantssüsteemi tõhusust;
- tagada finantssüsteemi piisav läbipaistvus.

Finantssüsteemi ladusa toimimise tagamisel Eestis on peale keskpanga oluline roll ka Rahandusministeeriumil ja Finantsinspeksioonil, kellega 2007. aasta detsembris allkirjastati uuendatud koostöökokkulepe.

Peale kodumaiste institutsioonide teeb Eesti Pank finantsstabiilsuse tagamisel Euroopa Keskpankade Süsteemi (EKPS) liikmena koostööd teiste Euroopa Liidu liikmesriikide keskpankade ja Euroopa Keskpannaga. Samuti osaleb Eesti Pank Euroopa ühtse finantspoliitika kujundamises ning seadusandluse täiendamises. Kuna Eesti finantssüsteem on tihedalt seotud naaberriikide omaga, on väga oluline tulemuslik koostöö Põhja- ja Baltimaade keskpankadega.

EESTI PANGA FINANTSSTABIILSUSE TAGAMISE RAAMISTIK

Finantsvahendussüsteemi toimekindlust hinnates lähtub Eesti Pank sellest, kas ja kuidas võimaldab süsteemi toimimine keskpangal saavutada oma põhieesmärgi ehk hinnastabiilsust. Toimekindlust ohustavate riskide hindamisel kasutatakse järgnevat jaotust.

- Riskid on madalad – finantsvahendussüsteemi toimimine võimaldab keskpangal saavutada oma põhieesmärgi ehk hoida stabiilset hinnataset; jätkata tuleb parandustöödega.

- Riskid on keskmised ja väike osa neist võib olla realiseerunud – finantsvahendussüsteemi toimimine võimaldab keskpangal saavutada oma põhieesmärgi ehk hoida stabiilset hinnataset, kuid vajalik on sekkumine (nt seadusandluse muutmine).
- Riskid on kõrged ja märkimisväärses ulatuses realiseerunud – finantsvahendussüsteemi toimimine on pärsitud, vajalik on sekkumine või kriisihaldustegevus.

Keskpangal on otsene roll finantssüsteemi toimimiseks vajaliku infrastruktuuri loomises ja käigushoidmises. Keskpank peab hoolitsema selle eest, et tema hallatavad maksesüsteemid ja muud finantsüsteemi kui terviku toimivuse seisukohalt olulised maksesüsteemid toimiksid suuremate tõrgeteta. Selleks tuleb tuvastada ja minimeerida arveldussüsteeme ohustavaid riske. Eesti Pank avalikustab maksesüsteemide järelevaataja hinnanguid kaks korda aastas ilmuvas Finantsstabiilsuse Ülevaates (vt „Maksesüsteemide järelevaatamine”).

Finantssektori analüüs ja hinnang finantsstabiilsusele

Viimastel aastatel on finantsstabiilsuse analüüsi rõhuasetusi ja hinnangut mõjutanud eelkõige laenu- mahu kiire kasv ja laenuvõtjate võlakoormuse suurenemine. 2007. aastal, majandus- ja laenuotsükli pöördepunktis, oli põhiküsimuseks, kui järsult laenumahu kasv aeglustub ning kui suures ulatuses eelnenud aastatel võetud laenuriskid realiseeruvad.

Majandustsükkel on jõudnud faasi, millele on iseloomulik tulude aeglasem kasv. Seepärast on ka loomulik, et osa majandusbuumi ajal kuhjunud krediidiriskist realiseerub. Probleemsete laenu- de osakaal pankade portfellis on hakanud taas kasvama. Seni on halbade laenu- de osatähtsus Eesti pankade laenuportfellis olnud väga madal. Seega võib nende osakaalu tõusu pidada ootuspäraseks ning finantssüsteemi toimimist see lähivaates ei ohusta. Eesti Pank viis 2007. aasta sügisel läbi pankade laenuportfellide tugevusanalüüsi. Selle põhjal on vähe tõenäoline, et laenukahjumid kasvavad lähiaastail nii suureks, et Eestis tegutsevad pangad oleksid sunnitud oma tavapärase tegevuse jätkamiseks otsima täiendava kapitali kaasamise võimalusi. Varem kogutud kapitali- ja likviidsuspuhvrid aitavad leevendada võimalike realiseeruvate riskide tagajärgi.

Üleilmne likviidsuskeskkond pingestus 2007. aasta teises pooles. Sellega seoses suurenes pankade likviidsusolukorra pideva seire ja analüüsi tähtsus.

Eesti suuremad pangad, mis kuuluvad Põhjamaade pangagruppidesse, juhivad likviidsust juba mitu aastat valdavalt grupi tasandil. Seetõttu sõltub siinse likviidsusriski realiseerumine eelkõige sellest, kas ja kui suures ulatuses on emapankadel võimalik vajadusel kaasata täiendavaid ressursse. Eesti pankade likviidsusriski analüüs eeldab seega piiriülest koostööd institutsioonidega, kes teostavad järelevalvet ning vastutavad finantsstabiilsuse eest emapankade riigis. 2007. aasta lõpus väljendasid Rootsi ja Balti keskpangad valmidust edastada lisaks regulaarsele teabevahetusele üksteisele vajadusel operatiivset teavet erinevate pangagruppide või gruppi kuuluvate pankade likviidsusolukorra kohta.

Euroopa Liidu finantssektori poliitika

Üks Eesti Panga jaoks olulisemaid Euroopa Liidu institutsioonides ja komiteedes 2007. aastal käsitletud finantssektori poliitika küsimusi oli **finants- järelevalve korralduse parandamine** – ja seda eelkõige **piiriülese koostöö osas**.

Probleemiks on praeguse korralduse liigne kilustatus olukorras, kus finantssektori piiriülene lõimumine on hoogsalt edenemas. Lahendus- variante on kaks: kas minna suurema formaliseerimise või paindlike erilahenduste teed. Eesti finantssektor koosneb põhiliselt teiste liikmesriikide finantsvahendajate tütarettevõtetest ja filiaalidest. Seetõttu on Eesti Pank lahenduste väljapakkumisel ning algatuste toetamisel lähtunud eesmärgist saavutada selline piiriülese finantsjärelevalvetegevuse korraldus, mis võimaldab asukohariigi finantsstabiilsuse alaseid huve kõige paremini kaits- ta. Sama teemaga haakus ka järelevalveasutusi ühendavate III taseme finantssektori komiteede (nn Lamfalussy raamistiku) tegevuskorraldusse muudatuste tegemine – nii mandaadi tugevdamise kui ka otsustusmehhanismi osas.

Teine oluline teema oli rahvusvahelistel finantstur- gudel valitseva ebakindluse taustal esile kerkinud pankade **likviidsusolukord** ning **likviidsusseire ja -järelevalve korraldatus**. Seni on selle vald- konna seadusandlus Euroopa Liidus suhteliselt

vähe ühtlustatud ning süvenev lõimumine eeldab muudatusi.

Lisaks likviidsusjärelevalve teemadele alustati kapitali adekvaatsuse direktiivi täiendamise vajaduste hindamist. Eesti Panga seisukohalt on tähtis järelevalveasutustele piiriülese koostöö nõuete sätestamine süsteemselt oluliste filiaalide osas, omavahendite hulka arvatavate vahendite kõlblikkuse hindamisel rakendatavate kriteeriumide ühtlustamine (eelkõige nn hübriidkapitali instrumentide puhul) ning riskikontsentratsiooni puudutavate nõuete muutmine.

Üks oluline finantssektori piiriülest tegevust puudutav valdkond on kindlasti **väärtpaberiarveldus ehk väärtpaberituru kauplemisjärgne infrastruktuur**. Üks suurem takistus Euroopa Liidu ühtse kapitalituru loomisel on koostalitlusvõimeliste väärtpaberiarveldussüsteemide puudumine. Väärtpaberituru infrastruktuure asuti Euroopa Liidus tõhustama ühelt poolt **туруosaliste kokkulepidud tegevusjuhendi**, teisalt avalike institutsioonide algatuste abil. 2006. aasta lõpus allkirjastasid kolm suuremat kauplemisjärgsete süsteemidega seotud turuosaliste liitu¹ tegevusjuhendi. See keskendub kolmele põhiteemale: hindade ja teenuste läbipaistvus, süsteemide koostalitlusvõime ja juurdepääs ning teenuste ja nende raamatupidamise lahusus. Tegevusjuhendis toodud meetmeid kohustati rakendama järk-järgult 2008. aasta alguseks.

Avaliku sektori initsiatiividest puudutas Eesti Panka kõige enam Euroopa Keskpanka algatatud **euro-süsteemi keskse väärtpaberiarveldusplatvormi projekt TARGET2-Securities**. Sellele on toetust avaldanud ka Euroopa Liidu liikmesriikide rahandusministrid. Projektiga seoses on algatatud kaks erinevaid huvigruppe hõlmavat avaliku konsultatsiooni. Esimene neist käsitles platvormi TARGET2-Securities üldpõhimõtteid, teine käimasolev hõlmab kasutajanoodeid. Eurosüsteemi

otsust platvormi edasise arendamise kohta on oodata 2008. aasta suvel.

Finantsstabiilsuse eest vastutavate institutsioonide eesmärk on hoida ära finantskriise. Samas jääb ka väga hea kriisiennetustöö puhul alles mõningane finantskriisi tekke tõenäosus. Seega tuleb finantsstabiilsuse tagamiseks olla valmis ka efektiivseks kriisihaldustegevuseks, kui selle järele peaks vajadus tekkima.

Turvavõrk

Tõrked finantsüsteemi toimimises võivad tekkida väga ootamatult ning kanduda kiiresti edasi teistele turgudele ja turuosalistele. Kuna finantskriisiga võib kaasneda suur kahju ühiskonnale, peavad avaliku sektori institutsioonid olema kriisiks hästi ette valmistunud ja sellistes olukordades üksteisega kooskõlas tegutsema.

Eesti Panga, Finantsinspektsiooni ja Rahandusministeeriumi ülesanded ja ühise tegutsemise alused finantskriisi korral on määratletud 2006. aasta lõpus sõlmitud **finantskriiside haldamise koostöökokkuleppes**. Samuti on Eesti Pank sõlminud mitmepoolsed koostöökokkulepped Euroopa Liidu riikide finantsstabiilsuse eest vastutavate institutsioonidega ning koostöökokkuleppe Rootsi, Läti ja Leedu keskpangaga.

Finantskriiside haldamise efektiivsust saab kontrollida ja vajakajäämisi välja selgitada kriisiõppuste käigus. 2007. aasta sügisel toimus **Põhja-Balti riikide regionaalne finantskriisi simulatsiooni-harjutus**, milles osalesid Põhjamaade keskpankade, järelevalveasutuste ja rahandusministeeriumide ning Baltimaade keskpankade esindajad. Kriisiharjutus andis osalejatele väärtusliku kogemuse, tuues esile erinevaid aspekte, mida asutustel tuleb kriisihalduse koordineerimisel arvestada ning milleks ette valmistuda.

¹ Federation of European Securities Exchanges (FESE), European Association of Central Counterparty Clearing Houses (EACH), European Central Securities Depositories Association (ECSDA).

Asjakohase kriisilahenduse raamistiku arendamine mitut liikmesriiki puudutava pangakriisi lahendamiseks on Euroopa Liidu finantssektori poliitika üks olulisemaid ülesandeid lähiaastatel. 2007. aastal arendati 2005. aastal sõlmitud, ELi piiriülese vastastikuse mõistmise memorandumi põhimõtteid praktilisteks soovitusteks ning see tegevus jätkub 2008. aastal.

Eesti finantsturvavõrgu süsteemis on oluline roll **hoiuste tagamise raamistikul**. Alates 1998. aastast on hoiusekindlustus Eestis tegutsevatele pankadele kohustuslik ning 2002. aasta juulist tegeleb sellega Tagatisfond. Lisaks hoiusetagamise osafondile tegutsevad Tagatisfondi juures ka investorkaitse osafond ja pensionikaitse osafond.

2007. aasta lõpus sai läbi ELi ühinemisläbirääkimiste käigus kokkulepitud üleminekuperioodi hoiuste hüvitamise piirmäära osas. Alates 2008. aastast kehtib Eestis hoiuste hüvitamise piirmäärana ELi direktiivis määratud miinimumtase, mis on 20 000 eurot ehk 313 000 krooni.

Pangandust reguleerivad õigusaktid

2007. aasta lõpus täiendati 2007. aasta 1. jaanuarist kehtima hakanud uut krediidasutuse ja krediidasutuse konsolideerimisgrupi usaldatavusnormatiivide rakendamise ja arvutamise korda (Basel II). Eestis tegutsevad krediidasutused kasutasid võimalust asuda kapitali adekvaatsuse arvestamise täiendatud korda rakendama alates 2008. aastast. Eestis tegutsevatel krediidasutustel võtab keeruliste krediidiriski kapitalinõuete arvutamise meetodite rakendamiseks vajalike lubade saamine veel aega. Seetõttu tuli turuolukorrale sobilikumatele, madalamatele kapitalinõuetele üleminekut sujuvaks muutmiseks kapitalinõuete seadmiseks täiendada eluasemelaenu riskikaalude paragrahvi. Basel II-s lubatud 35%se eluasemelaenu riskikaalu asemel tuleb Eestis tegutsevatel krediidasutustel rakendada 2008. aastal 60%st riskikaalu.

Maksesüsteemide järelevaatamine

Eesti finantssektori toimimise seisukohalt olulistes arveldussüsteemides ei toimunud 2007. aastal selliseid juhtumeid, mis oleksid ohtu seadnud riigi finantssektori stabiilsuse või takistanud maksesüsteemide tõrgeta toimimist. Lisaks süsteemselt eriti oluliste arveldussüsteemide – Eesti Panga hallatavate reaalaajalise kiirmaksete arveldussüsteemi (EP RTGS) ja pankadevahelise tavamaksete arveldussüsteemi (ESTA) – **järelevaatamisele** analüüsiti kaht Eesti turule tulnud uut arveldusteenust, millele järelevaataja andis positiivse hinnangu.

Esimene suurem arendus Eesti arveldusmaastikul tehti **väärtpaberiarvelduste valdkonnas**. Seni täideti Väärtpaberikeskuse (EVK) vahendusel algatatud riigisisestest väärtpäberitehingutest tulenevaid rahalisi nõudeid ja kohustusi nii, et arveldati üksnes nende netopositsioone. Alates 30. aprillist 2007 saab **väärtpäberitehingutest tulenevate nõuete ja kohustuste rahapoolt arveldada reaalaajalise makse vastu arveldamise teenuse** (RT DVP) abil. Makse vastu sooritatava tehingu korral vahendavad väärtpäberikonto haldurid nii väärtpäberite kui ka raha liikumist. Ostetud väärtpäberid jõuavad ostja väärtpäberikontole ja müügist saadud raha müüja arvelduskontole kohe, kui raha on EP RTGSis ostjat esindava krediidasutusest kontohalduri kontolt üle kantud müüjat esindava krediidasutuse kontohalduri kontole. Kuna RT DVP teenusega vähenevad arveldussüsteemide riskid, siis on järelevaataja hinnangul selle teenuse rakendamine põhjendatud ja tervitatav.

RT DVPga sarnase funktsionaalsuse arendamine oli arutluse all juba RTGSi juurutamise ajal, kuid kuna sel hetkel puudus turuosalistel selle teenuse vastu huvi, siis seda RTGSi käikumise ajal 2002. aasta alguses pakkuma ei hakatud. Finantssüsteemi sujuvaks toimimiseks peab RT DVP teenuse funktsionaalsus tagama, et krediidasutused saavad ise oma likviidsust juhtida, mis on eriti tähtis kriisiolukordade puhul.

Teine suurem arendus oli **pankadevaheliste otsekorralduste süsteemi rakendamine.**

Pankadevahelise süsteemi puudumisele ja sellest tulenevale ebaefektiivsusele jaemakseturul on viidatud Eesti Panga ja Euroopa Keskpankade Süsteemi järelevaataja hinnangutes. Alates 2007. aasta 14. juunist pakub enamik Eesti turul tegutsevaid pankasid otsekorralduste pankadevahelist ristkasutust, mis tõhustab eelkõige riigisiseid pankadevahelisi jaemakseid. Uus teenus võimaldab kliendil teha riigisiseid otsekorraldusi ka juhul, kui maksja ja saaja arvelduskontod ei asu samas pangas. Teenus aitab ka tugevdada konkurentsi pangandusturul, avardades väikepankade võimalusi ja suurendades efektiivsust pangaklientidele laiemal tootevaliku pakkumise näol.